

1. *A halott katona*. Hiedelemmese — itt monda, mely Európa-szerte balada alakban is ismert. Típuszáma: AaTh 365, típuscíme: „A halott vőlegény”. A Magyar Népmesekatalógus 44 változatát tartja számon, a változatok egy része már Honti, ill. Berze Nagy katalógusában is megtalálható ugyanezen a típuszámon. Érthető módon megtalálható a mese a *Magyar Hiedelemmonda Katalógusban* is, mégpedig abban a részben, amelyet Körner Tamás mutatványként közölt (Ethnographia 1970. 81. évf. 55—96., III. 34., VII. 5.). A mese ill. monda a bukovinai székelyek között általánosan ismert. Elmondta Palkó Józsefné és Géczi Lajosné (Andrásfalva — Kakasd), Nagy Istvánné (Hadikfalva — Tevel), Gáspár Simon Antal (Istensegits — Nagyvejke) részben a Zájc Mária által elmondott hiedelemmonda formában, részben a Györfi Mária által elmondott összetételben (AaTh 407B — AaTh 365; Fábíán Ágostonné 14. meséje). A mesét a 19. sz. második feléből Benedek Elek is közli *Székely Tündérszág* c. kötetében (Bp. 1885. 103—114.) mesénkhez meglehetősen közel eső formában, a Zájc család tagjai azonban a mesét nem innen, hanem a szóbeliségből merítették. Géczi Lajosné változata (*Kakasdi népmesék* II. 222—223.) és menyének a meséhez fűzött megjegyzése arra utal, hogy a mesének ez a formája mind Andrásfalván, mind Kakasdon szélesebb körben is ismert volt. Fábíán Józsefné változatának első feléből hiányzik a leány és halott kedvese között lefolytatott közismert párbeszéd („Jaj de szépen süt a hold...”).

2. *Lörincke és Rózsika*. „Az öztestvér” meséjének (AaTh 450) egy újabb változata. A típusnak a Magyar Népmesekatalógusban 38 változata van, ezek egy része már Honti és Berze Nagy katalógusában is megtalálható. (A mesével kapcsolatban ld. még Szentcs Mátyásné 6. meséjének a jegyzeteit.) Fábíán Józsefné kedves, derűs lényének megfelelően ezt a mesét is derűsre hangolja.

3. *Mónár Anna*. Novellamese, típusképlete: AaTh 956B (954) + Molnár Anna („Az elcsalt feleség” balladája prózában elmondva). A mese ebben a formájában mintegy a Molnár Anna-ballada helyi redakciójának előzményeül és

magyarázatául szolgál. „A molnár leánya” (AaTh 956B) mt.-nak ez a negyedik változata gyűjteményünkben s egyszersmind a legértékesebb — Palkó Józsefné változatát is beleértve —, mert a legteljesebb. A mesével kapcsolatban ld. Erős Jákobné 13. meséjének és az ott felsorolt további 3 változatnak a jegyzeteit, továbbá Benedek Katalin novellamese-katalógusát az AaTh 956B és AaTh 954 típusszámoknál. A balladás mesével kapcsolatban Erős Jákobné 17. meséjének a jegyzeteihez utaljuk az olvasót azzal a megjegyzéssel, hogy Molnár Anna balladája Bíró Margitéval szemben klasszikus balladáink közé tartozik. Vargyas Lajos 74 változatát vizsgálta, s csak Bukovinában talált „A nagy hegyi tolvaj” („A zsvány felesége”) balladáját kiegészítő változatra, a magyar nyelvterület többi részén gyűjtött változatokat néhol hiányosnak vagy töredékesnek, de nagy vonásokban tipológiai szempontból egyöntetűnek tapasztalta. Lényeges különbség a ballada közismert formája és változatunk között, hogy ott a hősnő a nagy fa alatti jelenetben (keletről magunkkal hozott hősnének epizód) a fára felakasztott hét asszony látványától retten meg („Kékszakáll” motívum; vö. AaTh 311), itt attól, hogy felismeri, elrablója az a rablóvezér, akinek ő a társait már kétszer megölte és első alkalommal a feje tetejét is levágta, s aki emiatt bosszút esküdött ellene. Molnár Anna balladája a magyarokon kívül még 15 más európai nép balladaköltészetében ismert: francia, olasz, portugál, spanyol; angol, holland, dán, svéd, norvég; lengyel, szlovák-morva, román délszláv változatokról tud Vargyas Lajos. (*A magyar népballada és Európa* II. 44—65.)

4. *A szégén embér*. Nagyobbacska gyermekek szórakoztatására, tanítására elmondott „igaz történet”. Változatát nem ismerjük.

5. *A tetűből disznó lett*. Tündérmese, típusösszetétele: AaTh 621 — X — 706 (eltér). Szokatlan típuskompozíció, egyetlen távoli tipológiai párhuzamát ismerjük Bánfalva környékéről, Borsodból 1863-ból (*A Kisfaludy Társaság népmesegyűjteménye* VI. 123.; kézirat az MTA Kézirattárában.). Mesénk első epizódja [AaTh 621: „A tetű(bolha)bőr ruha (cipő)"] ismeretes önálló meseként és „A kevély királykisasszony” (AaTh 900) kezdőepizódjaként, a tetűbőr ruha előfordul „A kalapvári kisasszony” (AaTh 510B) meséjében meseelemként is. (Utóbbival kapcsolatos az említett Borsod megyei változat.) Mesénk Zájcz János egyéni alkotásának tűnik, amit leánya igen szépen megőrzött. Fábrián Józsefné meséinek rögzítését érdemes lenne folytatni.